

tencial. Només la moderna expansió del turisme comença a derogar aquest principi de vella prosàpia sentimental: ara el foraster se'ns presenta com a client. No sé si el turisme acabarà esmussant la xenofòbia: ho dubto. Les històries nacionals ressenyen llargues llistes de fets heroics perpetrats pels indígenes contra els estrangers, i amb aquesta mena de records els mestres d'escola eduquen els seus deixebles. L'aspecte oprobios que poguessin presentar aquells fets queda automàticament cohonestat per la virtut del patriotisme. *Monsieur Chauvin* és un animal perillós, però també una tranquil·litzadora reserva energètica. Personalment opino que tot això és més aviat deplorable. Les aparences del món actual acusen, si no una minva vertiginosa de la xenofòbia, sí una atenuació del seu risc bel·licós. Almenys en grans àrees del planeta, l'antagonisme que ofereix possibilitats d'esdevenir tràgic no és ja el de poble a poble, sinó el de sistema a sistema. Certament, en aquest nou pla es repeteix, si voleu en altres termes, el mateix fenomen: una espècie de «xenofòbia» de classes, amb una dialèctica nova, però no del tot diferent en les conseqüències. L'antiga xenofòbia, l'autèntica xenofòbia, l'odi a l'estranger, tanmateix, perdura i perdurarà per molt de temps encara. Ni que sigui mentre els Estats tinguin escoles obertes...